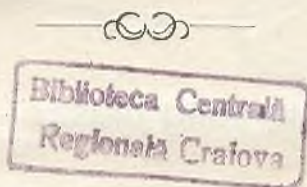

ROMANII
DE DINCOLLO DE DUNÂRE.

CERCETARI

DESPRE

ROMANII

DE DINCOLLO DE DUNARE

TRADUSSE DIN LIMBA GRĂCĂ

DE

SERGIU HAGIADI.

CRAIOVA.

IMP. NAȚIONALE T. MACINCA ȘI I. SAMITCA

1867.

29398.

UNCHIULUI MEŢ

D-luŢ

IOANNU HAGIADI

SENATORIŢ,

etc.

**ÎnchinŢ accŢstă carte dreptŢ semnŢ de
respectŢ**

Ţi

de recunoscinŢă.

SERG. HAG.

INSCIINȚARE.

În starea de astăzi a națiunii, cându e vorbă serioasă de îndreptare a limbei și lămurire a istoriei Române, se cuvine, decă dorim addeverata înaintare, să avem particulăriă luare aminte pentru verice scriptură atingătoria de ginte Română. È invederatu, mi se pare, că altă-mintrelea nu putem espleca dreptă cestiuile întunecose. Afară de ăstu folosu, poporul mai învătă prin scripturile accelle și numenile Românilor, cari au folosită ore-cumă cu învățătura loră într'unu timp nefericitu, cându întunericul și barbarismul domnea preste părțile noastre. Dorind a ajuta și eu după putință la accastă lucrare, facu cunoscutu concetățianilor mei, că voi traduce și publica câte-va scrieri, compusse de **Români de dincollo de Dunăre**; scrieri puțin cunoscute în addevăr și póte nu pré înseminate, a căroră lectură însă va fi fără îndouință folositoria poporului Român sub diferite puncturi de vedere. Ceru așșiă déră

VIII.

ajjutoriu și buna voința publicului, rugându-lă totu de uă dată să cređă cu numai dorința de a folosi m'a făcutu să uitu neputința mea și să ieu assupră'mi accéstă sarcină; cu tóte că la uă lucrare *Română*, la uă lucrare, ce attinge istoria și limba, adică semnele vieței unui popor, totu cetățianul de óre-care cultură è datoriu a adduce după putință cuvenitul ajjutoriu. Ferice, de voiū affla că nu'mi am perdutū timpul in deșertū și că am pututū contribui și eu cellū puçinū cu denariulū vèduvei pentru folosul publicū.

Incepū accumū cu uă mică scriptură, compussă in limba Grécă de unū Românū-Macedonianū a nume Georgiū C. Rozia și tipărită la anulū 1808 in cetatea Peșta, unde susū numitulū se occupa altunci cu studiul Medicinei. Éccă titlulū accestei scripturā: „Εξετάσεις περι τῶν Ῥωμαίων ἢ περι τῶν ὀνομαζομένων Βλάχων, ὅσοι κατοικοῦσιν ἀντιπέραν τοῦ Δουνάβεως...” adică: *Cercetări despre Românii de dincolo de Dunăre*... Sperū că lectoriulū va citi cu plăcere accéstă lucrare și mē va ânima spre a putē publica alte mai curioșe și pôte mai folositorie.

Se scie că Românii de dincolo de Dunăre, respēdiți între diferite popóre și apoi sub unū guvernū nu pré luminatū, n'aū pu-

IX.

tutū cultiva dialectulū lorū. Limba lorū cea litterariă è limba Grécă; limbă prin escellință domnitóriă in părțile accelle. Așșiă mai tóte scripturele lorū suntū in limba susū ãissă. De la Românii din Principate, ca de la uă Metropole, se ascēptă cu dīreptū cuvēntū a se da și lorū óre-care îndemnare spre a nu'si rēspāndi lucrările lorū aiurea; uă îndemnare însă bine înțellēssă și fără turburare, ca să nu înviuēdă discordia și urra. Folosulū comunū și bunulū simțū cere, ca pacea și amórea să domnēscă purure între toți Românii, Grecii, Sērbii; popóre vecine și omodosse, cari aū sufferitū împreună tóte amărăciunile Despotismulū și a cărorū sōrtă pare unită. Departe de noi, prin urmare, acceii-a cari sub masca patriotismulū, ne recommendă desbinarea și ne însufflă simțimēnte de urră cătră bunii nostri vecini, cătră *addevērați* nostri amici. Numai prin amóre, prin pace și bună înțellegere è cu putință să mergemū înainte și să vedemū să resarā și la frumósele acceste țerrī alle Oriintelū libertatea și fericirea.

Sănătate,

Sergiu Hagiadi.

Post-scriptum. Despre *limbă* și *ortografia* nu știu ce să mai spun. Ceru iertare de la lectoriul luminat pentru errorile făcute în această lucrare, ca unu ce am stat multu timp în străinătate, fără a me ocupa cu limba Română. Și apoi astăzi în cea ce privesc limba, noi ne aflăm într'ua stare foarte curiosă. În addevăr fiă-care dintre cei ce știu *carte* și are *sistemul* său, *ortografia*, sa, *limba* sa: așa în câtu am ajunsu a nu ne mai pute înțelege. Fără induoință limba nu va rămâne în starea de astăzi și timpul va face ceva și pentru lămurirea ei. Cu părere de rău vede cine-va însă că desrădăcîndu vorbele Slovenice, nu le înlocuim cu vorbe *Romănesci*, érá în lipsa cestorú-a cu *Latinesci*, ci cu vorbe *Francesci*. Unu micu număr de điceri luate din limba Francilor n'arú adduce póte stricăciune limbei. Déră reulú se vede mare, fiind-că *pré multe* vorbe Francesci se introduc în limbă, mai allessu de unu timp în cóc; de multe-orí chiarú fără nici-ua necesitate. Cu aste amănămú îndreptarea limbei, ca să nu dicu că o stricămú. Nu mă înfăcioședú aici ca *îndreptă-*

toriú: espunú numai părerea mea, care póte și să nu fiă dîrptă. Noi astí-a mai tinerii asceptămú ca bărbați cei *competinți* ai națiunei (și suntú numeroși) să se adună prin îndemnulú Gubernulú și luándú în considerare *tóte* dialectele Române, să ne arréttă cu autoritatea lorú callea, ce conduce la doritulú scopú, adică la ua îndreptare bine înțelléssă și *uniforme* a limbei.

S. H.

SCARA.

ÎNTRDUCERE.

SECȚIUNEA I-ia.

Despre addevăratulū nume allū ginteī nōstre.

- § 1. Ț necessariū a determina numirea popórelorū.
- § 2. Despre numele *Vlachi*.
- § 3. Numele *Vlachi* nu caracteredă pre Romānī.
- § 4. Originea acestuī nume.
- § 5. Despre supranumirea *Moesi*.
- § 6. — *Cuțovlachi*.
- § 7. — — *Țințari*.
- § 8. — — *Romānī*.
- § 9. Pentru ce Istoriografii nu ne aū numitū *Romānī*.
- § 10. Numirea *Romānī* nu Ț propriā altorū popóre.

XIV.

SECȚIUNEA II-a.

Prima locuință a Românilor și addeverata lor origine.

- § 11, 12, 13. Starea vechiă a Traciei.
- § 14. Despre diferitele ginți din Tracia.
- § 15. Tracia è prima locuință a Românilor.
- § 16. Starea limbei Române.
- § 17. Causa amnestecărei limbelor.
- § 18. Originea Românilor cea addeverată.
- § 19. Câte-va opinii despre originea lor.
- § 20. Despre cele disse în contra originii Romane.
- § 21. Scurtă adducere a minte de frații nostri din România.

SECȚIUNEA III-a.

Despre resbellele Românilor.

- § 22. Fontăni, de la cari s'aun adunată câte-va fapte Române de resbellu.
- § 23. Ântêia stare a Românilor.
- § 24. Rescôla Românilor în contra Imperiului Bizantin.
- § 25. Faptele lui Asan, regelui Românilor.
- § 26. Urmarea Istoriei de la anulul 1180—1189.
- § 27. Scâmbarea fortunii lui Isaaci Angelu.

XV.

- § 28. Preparări pentru resbellu de Alessi Angelu.
- § 29. Petru allu II-lé rege Român.
- § 30. Ioannu allu III-lé rege Român.—Invinge pre Impêratul Balduin.
- § 31. Borila allu IV-lé rege Român.
- § 32. Transformări în România-Mare.
- § 33. Cum și cându Regatul Român a recunnoscutu Domnia Turcescă.

SECȚIUNEA IV-a.

Despre capacitatea Românilor.

- § 34. Organele puterilor suffletesci.
- § 35. Cum nasce omul relativu la energia suffletului.
- § 36. Puteri principali alle suffletului.
- § 37. Cea ce contribuesce mai multu la formarea caracterului.
- § 38. Impărțirea ômenilor sub puntul de vedere allu puterilor suffletesci.
- § 39. Despre intelligința Românilor.
- § 40. Români de sub jugul Turcilor.
- § 41. Români asședați în țerrî liniștite.

„Non cuivis lectori auditorive placebo.“

(OVENUS EPIGR. 124).

PRECUVENTARE.

Acceste *Cercetări*, prin cari espunū *starea vechiă și nouă a Româniloră*, suntū adunate și compusse pentru usulū accellorū-a, cari nu posedū verī-uă cunnoscință chiară assupra accellui poporū. Sciū bine că lucrarea mea nu è perfectă și prin urmare nu pôte fi comparată cu scripturele bărbaților docți. Ca tôte aste lassū buccurosū pre lectorii mei să judice, decă vorhescū *addevêrulū* seu nu 'i rogū insă să judice cu direplate și să'mi arréttă, de nu vorū affla osservările melle direpte, callea addevêrului, lucru, ce dorescū din suffletū. Scrissei în limba Grécă dinadinsū; puteam în adevêrū scrie și în limba Română, căci nu è asșiă de necultivată, în câtū să nu pôtă cine-va scrie într'insa; dēră pentru că scopulū meū è ca cartea să pôtă fi înțelléssă și de Români și de alți, câți cunnoscū susū numita limbă.

ÎNTRUDUCERE.

Fia-care națiune și are istoria sa. Tote însă nu sunt bine cunnoscute în totu ce privește originea, faptele seû limba. Asșià la națiunile celle mici, ca și la celle vechie și faimóse, întêpinâmû addese orî multe fapte încureate și accoperite de întunericû. In addevêrû destulle fapte chiarû la națiunile celle mari nu suntû bine înțellesse, fiindû încărcate și ornate de uă mulțime de fabule. Incureătura accéstă provine parte din lipsa de ómeni capabili de a face cunnoscutû addevêrulû, parte din puçina cunnoscînțâ ce putea să aibă Istoricii despre faptele petrecute. Suntû popóre, cari avêndû óre-care assemênare în moravuri și limbă, aû fostû luate pentru uă singurâ națiune de cătrâ Istoricî străini. De multe orî, de și se affla tóte celle necesarie spre a puté cunnósce addevêrulû, cu tóte aste autorii nu se unescû în tóte. Scurtû, unii n'aû avutû meçilóce spre a puté affla adevêrulû; alți avêndu-le n'aû vrutû pre semne a cerceta cumû se cuvine; alți în sine aû creatû cu imaginarea lorû lucruri neaddevêrate. Mai suntû și scriitori, cari necunnoscândû fontânele Istoriei s'aû înjositû asșià de multû, în câtû a lua informâri de la unu și de la altu din classea

neluminată a poporuluî și a compune âstlû-modû totû ce arû fi auđitû fără neci-uă judicatâ. De prissosû a spune, că ei asșià făcândû n'aû pututû lâssa pentru posteritate veri-uă idee lamuritâ.

Intre națiunile, a cărorû istoriâ se afflă mai multû seû mai puçinû neocompletâ, è și asșià numita în limba părintéscă *Români*: națiune mare și înseminatâ în vechime, după cumû ne spunû Istoricii cei mai demni de încredere. Româniî occupa uă jumétate din Tracia, trei carturi din Macedonia și uă mare parte din Albania, unde celle mai multe cetăți de dînșii suntû locuite. In Ungaria, Germania și Polonia suntû numeroși. In vechime mulți bărbați ânimoși fórte aû înfloritû în accéstâ națiune, cari în luptele lorû celle înfricoșate aû sfărâmatû și subjugatû destulle ferri vecine, după cumû se va arrelta mai încollò. Autorii nu suntû de aceeași opiniune, relativû la originea Românilorû. Causa accestei desuniri suntû ei înșiși; necunnoscândû pre lungă altele, limba lorû affundû, n'aû pututû firesce descoperi addevêrata lorû origine. Asșià aû ajunsû unii a ñice că Româniî suntû de origine Bulgarâ; alții susținû că gintea Româná è *Asiaticâ*; după opiniunea altorû-a, Româniî arû fi *Italiani*. Asșià, se afflă destulle opiniuni mai multû seû mai puçinû întărite. Studiândû limba

Românilor și comparându Istoriele generală și cele particulare scrise despre dinșii, pôte cine-va fără greutate a depărta înținericul și a recunosc lumina și addevărul în multe locuri.

Din titlul acestei scrieri se vede că eu n'am compus *Istoria Română*, ci uă adunare, ca să dică asșia, de osservări despre ginea Română. Avu de ajutori în multe locuri pre Istoricii Bizantin și scriptura asșia intitulată *Despre gințile oriintelui*, compusă de Ioannu Tunmann, professoriu de Retorică și Filosofă în Universitatea Hallei, bărbat, care mai despre tôte a scrissă cum se cuvine. Scriptura astă, tipărită suntă astădi 33 de anni è din nefericire pré rară. Affară de aste am mai comparat multe fapte de astădi între elle și am studiat a trage și din ceste multe consecinți probabili.

Cartea mea se împarte în 4 secțiuni: I-ia coprinde uă lucrare critică asupra addevăratului nume allu națiunei; secțiunea a II-a coprinde un essamenu despre întăia locuință a Românilor și addevărata lor origine; în secțiunea a III-a espun sinoptice câte-va fapte de resbellu, de cându națiunea înfloreă; în a IV-a arrettu cu probe că ginea Română è însemnată pentru intelligența și simțimintele selle celle filantropice. La aceste se mărginesce lucrarea mea.

SECȚIUNEA I.

Despre addevăratul nume allu ginei noastre.

§ 1.

Istoricii ca să cunnoscă bine originea unu popor, osservă limba, viuța, simțimintele și moravurile accellui popor, precum și locurile pre unde s'a asședat pentru prima oră, poporele, între cari a viuat, faptele și în fine scâmbările, la cari a fostu suppussu. Mai multu însă caută a descoperi de unde vine numele poporului. În addevăru nu è micu folosu a cunnosce addevăratul nume a unui popor, după cumu scimă astădi s. e. că Români suntă asșia numiți de la *Romulă*; Maghiarii de la Generalul *Moagheru*; Ellenii de la *Ellenu* etc.'). Sciindū numele, cu mai puțină greutate putem afla rădęcina cerută a unei ginți. Astu-modu essaminandū și eu, caută să afflu originea noastră.

§ 2.

Differite numiri s'a datu ginei noastre, parte de Istoriografi, parte de poporul neluminat. Numirea comună astădi è *Vlach*

séu *Valachi*. Assia suntemu numiți și în Istoria Bizanțiului. Anna Comnena, dimpreună cu cei-alți Istorici, dice că Nomații²⁾ se numesc în limba populară *Vlachi*³⁾. În seculu allu XI-le pentru prima oră se întâmpină acestu nume; căci în cursul acestui seculu séu pre la anul 1027 (α' κ' ζ') fură supuși Românii împăraților Bizantini și trimiși ca pirați în contra Siciliei⁴⁾. Nemicu în addevăr nu è mai usșioru, de câtu a numi după voia și fără judicată uă națiune séu uă țerră; anevoiă însă se pôte afla numele propriu și caracteristicu. Să vedem dără, decă dicerea *Vlachi* séu *Valachi* è dată cu dîreptu cuvântu de cătră străini. Fiindu-că noi, precum și frații nostri de dincoci de Dunăre, n'avem și n'amă avut veru-uă-dată în limba noastră accésă dicere și nică ieri nu se vede scrissu că noi ne amă numit *Vlachi*; din contră încă din vechime amă lăpădatu-o. O auđim însă ca să dicu assia cu răbdare, căci ajunse în addevăr pre comună Dicerea *Vlachi* înseamnă în dialectulu Slovenicu *păstori*; meseria séu profesiunea poporulu arrétă numai și altu-ceva nemicu, după cum putea fi numite assia și alte popore de aceeași profes-

²⁾. Adică: păstori nestatorici de pre munți.

³⁾. Alessind. cart. 8, p. 227.

⁴⁾. Zonar. p. 109.

siune cu Românii, încă și dicerea *Pacinaclii* séu *Pecenegii* în limba Slovenică vine de la *carnea friplă*, mănecarea prin escellință a assia supranumitulu popor.

§ 3.

Pôte cine-va să susțină că numele *Vlachi*, care arrétă profesiunea poporulu Român, se pôte lua pré bine ca caracteristicu, fiindu-că și alte semne precum: lipsa învățaturei, necultivarea limbei etc. Lă distinge destullu de celle-alte popore. După cum ădisse mai susu, acestu nume nu è propriu Românilor; câtu pentru celle-alte semne se va arretta mai încollu că nu sunt destulle și nu pot adduce veru-unu ajutoriu contradicătorilor nostri. Destulle popore fură necultivate în vechime, și în ălilele nostre nu sunt puține. Nu cumu-va Ellenii s. e. născură luminași și cu limba loră cultivată? Limbele chiară celle mai frumoșe de astăzi suna destullu de rău la începutu; și apoi câte națiuni se pot mândri cu dîreptate pentru frumuseța limbei? după cum semnele ădisse nu se pot lua ca caracteristice, assemene și numirea *Vlachi* nu se pôte lua neci-de-cumu spre a distinge Românii de celle-alte popore.

§ 4.

Doze opiniuni luminéđă bazea acesteia diceri: unii susțină că Germanii ne au numit *Velchi* (Italiani), numire ce dau și celorlalte popore de origine Latină; și că din *Velchi* s'a făcut *Valachi* și pre urmă *Vlachi*⁵⁾. Déră se cuvine să credemă mai multă pre Istoriografii cei vechi, cari asigură, că Slavii ne au supranumită assia în timpulă asșederei loră în Dacia, Tracia și Macedonia. În timpulă accellă-a Români, ca și Romani, Grecii etc, era unu popor mică, sêracă și viuea pre munți ici și collă păscundă vitele loră; ăstă fu vieța și meseria loră cea principale. Cunnoscemă în addevără că *attari păstori* în dialectulă Dalmatico-Slavică se numescă *Vlachi*. ăstă-modă suntă supranumiți totă de cătră Slavi și locuitorii munților Horvați, cari n'au neci-ua assemênare cu ginteă năștră. De la Slavi *numele* trecu la Greci și de la dînșii, la celelalte națiuni alle Europei.

§ 5.

Istoriografii Bizanțului ne supranumescă

5). Bruzen. Dict. Geograf. Critică XII part. p. 603. Unii dintre Istoriei credă că această vorbă vine de la *Flacă*, unul din capi Românilor. Și Cromeră între alți è de această opinie, neputendă afla veră-ua altă esplecare mai probabile. — *Nota Trad.*

și *Moesi* sêu *Musini*, numire ce vine de la *Moesia*, unde străbunii nostri locuissera multă timpă dimpreună cu alte popore. Destullă de comună è și susă dissa numire, și nu în-samnă altă-ceva, de câtă că ni se dede și nouă ca *locuitori* accellei țerră.

§ 6.

Numirile memorate (§ 2, 3, 5.) de și nu suntă proprie ginteii năstre, totuși în-samnă ce-va, ce se pôte applega Româniloră ca și altoră-a. Déră celelalte supranumiri, create spre băltaia-de-jocă nu se întemăină la autorii cei vechi și buni; ci numai la călă-va semi-docți moderni, cari 'și figură că arrêtă multă învătatură, creândă attari supranumiri; pre lungă alte facă șt distincțiune între noi și Români de diacoci de Dunăre, numindă pre cesti din urmă *Caravlahi* sêu *Mavrovlachi* (Romani negri); érá pre noi *Cuțovlahi* (Romani schiopă). Vorba *Caravlahi* vine pôte de la grăulă *negru*, ce cresce cu îndestullare pre pământulă României. De multe-ori însă să vede curată că astă numire se dă Româniloră spre battaia-de-jocă. N'amă putută în-tellege în addevără pentru ce lucru ni s'a dată supranumirea de *Cuțovlahi*; căci neci din *analisea fizică* a vorbeii, neci din cea *morale* nu pôte essi veră-ună înțellessă. În secțiunea

a II-a se va proba că neci dialectul nostru nu merită această epitetă. În fine fiindu-că la neci unu dintre scriitorii cei însemnați nu întâmpinăm această dicere și apoi fiindu-că s'a datu fără să essistă cea mai mică cauză, nu mă mai întind: lassu diffaimătorii să riță și să se bucură de meseria loră!..

§ 7.

Căți-va ne mai numescă și *Țințari*, *Țintari*, susținându prin diferite argumente mai multu său mai puțin curioze istoria acestei diceri. Așși unii sunt de părere că susu-dissul epitetu vine de la vorba Latină *sincer*; rămâne însă a se proba decă sinceritatea e propriă Românilor în genere său nu. Alții susțin cu străbunii nostri fură așși numiți de la *censi* (censari); e cunoscutu în addevăr că ei era suppuși la aceea dare către Capii lor; vorba însă *Censari* nu se întâmpină la neci unu Istoricu. Alții cred că dicerea e curat Slovenică, adică: *Sin-țarev*—fiu de împăratu și voru să arătă prin această etimologie *originea împărătească* a gintei Române, lucru mai multu de rissu, de câtu de ore-care probabilitate. În fine ecă și especarea altoră-a: În starea înflorită, națiunea Română avea *cinci* împărați (cinci-țari); și că de la *numărulă împăraților* Români, s'arū fi derivatū nu-

mirea de *Țințari* său *Țintari*. De și cești din urmă arătă că cunoscă ore-cum istoria noastră, cu toate aste opiniunea loră nu e dîrăptă. În addevăr după cum voi arăta în secțiunea a III-a, națiunea a avut mai multu de *cinci* împărați; și apoi noi nu chemăm împăratul *Țar*, de și suntem între Slavi, ci *amira*. Afară de aste nu scim decă a trecut veru-nă-dată dicerea țar în limba noastră, căci nică-ieri nu se întâmpină. După căți-va bărbați docti, această supranumire nu coprinde neci-unu înțelesu istoric; din contră e vorbă de rissu, dată de către Sârbi, cu toate că și unii din Greci ne chiamă așși. Suntă sicur și eu că această numire e fabricată în părțile aceste, căci eu pînă în elatea mea de dece anni n'am auzit această vorbă în Turcia și apoi neci că se aude pre accollō pînă astăzi. Așși neguțătorii nostri venind pentru prima oră în Ungaria său Slavonia cadu în mare mirare, auzind uă asemenea supranumire. Pre lungă aste, mai sunt încă și alte; dără creșu mai bine să tacu. Destulle am dissu în addevăr spre a arăta că attari numiri nu se întâmpină la neci-unu *autoriu* vechiū său modernu și că prin urmare în deșertu se dau națiunei noastre.

19398.

§ 8.

Noi ne numim în limba parintescă *Rumani*, adică *Romani*, păstrându pînă în zilele noastre acestu nume. Două opinii arăta cauza și temeiul numelui *Romanu*. Mai întîi Dionu Cassiu⁶⁾ se espresă așa: Tracia e prima locuință accellei ginte (după cum se va proba mai pre urmă). Mai tîrziu aceea țerră devenind provincia Romană, s'așședat accollu ostirî Romane și coloni. In altare stare aflându-se locuitorii Traciei, au învățat curundu limba Romanilor. Professoriul Tunmann⁷⁾ a osservat accastă faptă din câte-va diceri, assemeni cu alle nostre, precum: *ghemelo munte*, *monte regina*, *castello-novo*, *arina* etc. Pre la annul 212, cându Impăratul Caracalla a datu pentru toți titlul de cetățianu Romanu, atunci s'așș numit și Traci *Romani*⁸⁾. Alți cred că noi am căpătat numele de *Romani*, ca uniți ce eram prin sange cu Romanii⁹⁾. Când se va lămuri istoria ginte, vom vedea că aste două opinii nu pot fi resturnate, căci esplecă curat, fără violență și conformu cu addevărul, bazea numelui *Romani*.

⁶⁾ Dion. Cassiu. cart. v. Num. 23, 24, pag. 657—659.

⁷⁾ Gint. Oriint. p. 840.

⁸⁾ D. Cassiu. cart. Ob'. Num. 9, p. 1295.

⁹⁾ Bruzen. Diction. Geogr. p. 604.

§ 9.

Numirea de *Romani* e propria Românilor nostri și fraților din Transilvania, Romania, Banat. ; ne numim *Români*, fiindu-că așa am fostu numiți și fiindu-că originea și limba e *Romană*. Nemicu astă-zi nu se poate dice cu temei în contra numelui. E addevăratu că neci-unu autoriu espunendu istoria Romană nu ne chiamă *Români*: dera arăta cellu pușinu că noi așa ne numeam¹⁰⁾. După părerea mea bine au făcutu; căci altu-mintrelea prin diceria *Roman*, era să avemu uă istoria cu totulu neînțellésă In addevăr, după cumu dîcă mai susu, Impăratul Caracalla prin darea dreptulu de cetățianu, făcuse pre toți supușii de origini diferite, a căpăta numele de *Romani*. Chiaru și Grecii atunci fură numiți *Romani* sêu Ρωμαῖοι. Așa, decă Istoriografii cei vechi ne numea *Romani* în istoria faptelor națiunei nostre, era să fiă imposibile astăzi, a înțellege decă se face vorbă de noi, sêu de alți numiți assemene *Romani*. Dera după căderea imperiului Romei, națiunea ținendu numele, fiindu-că 'i era propriu, putea pre bine fi numită cu addevăratulu sêu nume, fără ca cu accestu-a să aducă veri-uă încurătură.

¹⁰⁾ Tunmann. Gint. Oriint. p. 174.

§ 10.

Pöte cine va să'mi facă întrebarea următoare: Töte popörete, cari au căpălatü numele de *Romani* prin darea drepturilor de cetățianü, n'au öre dreptulü și elle a purta astădi accesü nume? In addevărü nu putemü smulge numele Romanü de la popörele, asșia numite prin darea drepturilor cetățianesci; dără nu se cuvine neci-de-cumü a ñice că le este propriü, cândü vedemü numai câte-va ñiceri Latinesci in limba lorü, uä origine cu totulü străinä și nepăstrarea numelui Romanü. Lectoriulü se va incredința și mai bine mai in collo că numele *Romanü* in töte caracteredă Gintea nöstră.

SECȚIUNEA II.

Prima locuință a Romanilorü și addevărata lorü origine.

§ 11.

Am consideratü mai susü Tracia ca prima locuință a Romănilorü, spre a puté afla m'i usșiorü numele națiunei; érä nu cu scopü a căpăta temeiü prin repetițiunea accellui nume, după cumü facü sofistiü ordinari. Totü spre a mea usșiarință și alte locuri suntü considerate ca *probate*; însă eü voiü stărui a le

susține prin diferite probe și a le face învederate.

§ 12.

Spre a înțelege mai bine, că Tracia fu prima locuință a Romanilorü, è necessariü a descrie pre scurtü starea antică accellei țerrü și a arreata scămbările principali, la cari a fostü suppusä.

Tracia è uä țerrä a Europei între Muntele Emü (Cogia-Balanü), Macedonia, Marea Egeä, Ellespontulü, Propontidea, Bosforulü Tracicü și Marea Négrä. In vechime locuitorii Traciei era mulți și animoși, dără neluminați. Zamolsi le dede regule de bune moravuri. Tracii suntü cunoscuți pentru originea lorü cea vechiä și pentru bărbăția lorü. Despre armele accelui poporü éccä ce ñice poetulü Ovidiü: *Tracii* se luptä cu săgitte, Iazigii cu arcuri.

Divinulü poetü Orfeü introducundü idolatria dimpreună cu filosofia sa cea poetică, înălță poporulü Tracicü. Ellenii ñicü că ei descoperirä arțile și sciințele, de și cunoscea că Tracii fusserä primii professori de filantropiä și frumöse arți. Dără töte aste îndată s'au uitatü de Ellenii, ajungundü in gradulü cellu mai înaltü allü puterei lorü. Spre partea Nordului a riului Peniü se afla neam-

mestecate destulle ginți Tracice, păstrându-
și *limba loră curată*. Déră nu trecu multă și
Elleni începură a adduce coloni și în părțile
acelle. Assia înmulțirea locuitorilor, nego-
țiul, libertatea și alte cause împinseră pre
Elleni a se respândi preste accelle locuri
străine și în urmă a le supune¹¹⁾ Chiară din
aceste fapte se pôte înțelege transformarea
Traciei.

§ 13.

De la Tracii cei vechi, ca de la uă na-
țiune forte numărósă s'au derivatū mai multe
ginți, dintre cari celle mai insemnate în Eu-
ropa fură: Sapeii, Mesii și Geții¹²⁾. Mai pre
urmă copriuseră multe părți din Macedonia și
Tessalia¹³⁾. Dincóci însă de Dunăre locuia spre
termurii Mării Negre și ai Meotidei.

§ 14.

Neci-uă parte a pământului n'a sufferitū
mai multe transformări, ca Tracia în care se
aflla locuitori de 14 origini diferite¹⁴⁾. An-
tetiū veniră Grecii. După mórtea Regelui Ma-
cedoniei Lisimacū înaintară spre Tracia Celjă

¹¹⁾ Tunmann. Gint. Oriint. p. 327.

¹²⁾ Erod. p. 121. cart. d.

¹³⁾ Strab. p. 187. cart. z.

¹⁴⁾ Tunmann Gint. Oriint. p. 338.

și fundară pre la anulū 278 år. de Crist.
unū imperiū, adducându cu accestū-a destulle
turburări într'unū cursū de 60 de anni ap-
prope. Pre urmă veniră Scordiscii Celliei dim-
preună cu consângenii lorū Voi și Taurisci
și se uniră cu Tracii¹⁵⁾. Pre la versarea Du-
nărei în Marea Negră se asședară Sciuii¹⁶⁾.
După cești din urmă ajjunseră Bastarnii și
Sarmații¹⁷⁾. În timpulū împăratului Claudiū
Tracia se transformă în provinciă Romană și
pre la anulū 29 după Crist. multe ostiri Ro-
mane se uniră cu Tracii. Mai târđiū mulți
coloni Romani veniră și occupară cetățile celle
mari alle Traciei¹⁸⁾. Pre la anulū 279 d.
Crist. Impăratul Probu addusse accollò spre
locuire Goți, Gepiđi și Vandali¹⁹⁾. Dintre Goți
uă parte trecū în Mesia pre la anulū 382,
alta remasse spre părțile Nordului a munte-
lui Emū. Pre la anulū 334 se reîntórseră
câți-va în Tracia persecutați de Slavi²⁰⁾. În
dillele illustrului Teodoricu intrară în accestă
țerră și Ostrogoții, împinși de Hunii din Meo-
tidea. Intre Dunăre și muntele Emū se asșe-
dară mai multe ginți Slave în timpulū lui E-

¹⁵⁾ Strab. p. 454 cart. z.

¹⁶⁾ Strab. cart. z. p. 468.

¹⁷⁾ Dion. Cassiū cart. na. Num. 23. p. 665.

¹⁸⁾ D. Cassiū cart. oz. Num. 9. p. 1295.

¹⁹⁾ Vopisc. în Prob. capit. 18. p. 639.

²⁰⁾ Euseb. în vieța lui Constant. cellū Mare.

racliu. Justinianu allu II-lé mai strămută încă de la Tessalonica câți-va Slavi²¹⁾. Gonstan-tinu allu V-lé chiâmă Armeni și Siuri și i asseďă în accéstă țerră²²⁾. După pućinu veniră Bulgarii și occupară muntele Emu și mai pre urmă Zagora. Incepură appoi și Pecenegii a intra accollò despre cea-altă parte a Du-nărei²³⁾ pre la annul 1028. In fine cei din urmă veniți în Tracia suntū Uđii séu Comani.

§ 15.

Limba Traciloru, fiindu suppusă la ne-numeratele acceste versări de popóre diffe-rite, s'a scâmbatū asșiā de multū, în câtū aj-junse a fi uă limbă Latinéscă coruptă: cea ce este limba Română de astăđi. De voiū ar-retta asșiā déră că în *Tracia pentru prima oră* a înfloritū accéstă limbă, credū că nemine posedendū óre-cumū limba nóstră, nu se va induoi despre *prima* locuință a Românilorū în *Tracia*. In cronicile lui Teofanu²⁴⁾ se află uă addevărată urmă a dialectului Romănu, care înfloria pre la finitulū seclului allu VI-lé. Hanulū Avariloru, đice Teofanu, făcusse cap-tivū pre numitulū *Castu*, principe allu Romă-

²¹⁾ Teofan. p. 303.

²²⁾ Teofan. Cron. 15, Constant. Copron. p. 360.

²³⁾ Cedren. p. 721.

²⁴⁾ Teofan. Cron. cr. 5, 5, Mavr. p. 218.

nilorū resăritani, pre lungă murii cei mari ai Constantinopolei. Duoī alți bărbați, asșiā nu-miți *Comentiolū* și *Martinū* esșiră pre urmă din muntele Emu, unde se află ascunși, cu scopū a se versa în contra Avariloru; sco-pulū lorū însă nu s'a împlinitū din cauza ur-mătóriā: Una din vitele încărcate, căđendū josū, începu cine-va a chiāmă pre conducto-riulū vitei în limba părintéscă: „*Tórna, tórna, frate!*“ Militarii credendū că inamicii vinū în contra lorū, se pusseră pre fugă, redicundū în gura mare frasea: „*tórna, tórna!*“ Acceste vorbe suntū *Române*; è pré învederatū că în vocea Română se esprimea locuitoriī Tra-ciei înainte de a se respândi spre Macedonia, Tessalia etc. Écēā uă probă și mai bună spre a arretta ca Tracia fu cea mai vechiā locu-ință a Românilorū: È cunoscutū că Români fură numiți de cătră istoriografi în seclulū allu XI-lé *Vlachi*, adică păstori nomađi cu locuințele lorū pre munți. Caută să admettemū asșiā déră, că Români n'arū fi fostū numiți *Vlachi*, înainte de a fi păstori *montani*; în addevărū nu li s'arū fi datū altū-mintrelea uă attare numire. Români în vechime, ca unū poporū micū ce era, nu putea fi în liniște, avendū a face cu popóre puterice s. e. cu Grecii. Ce aū făcutū asșiā déră? S'aū re-trassū în munții Traciei, ca la unū asijū de

neapărată necesitate în assemeni împregiurări. Âstă-modă scăpară și Ispanii cei vechi în munții Pirinei; Goșii în Crimeea, precum și mai multe alte popore.

§ 16.

La cercetarea originii unui popor e necesariu a lua sub vedere și limba. Âstă lucru n'ară fi fostă greă, de nu se afla și dicteri străine în limbele de astădi. Prin mutările de la un loc la altu atătoru popore diferite, nu remasse pre pământu veră-uă limbă, scăpată de vorbe străine. Analisându cine-va diferitele dialecte, se încredință ușor de această amestecare. De prissosă a dice că limba noastră face excepțiune. În addevăr destulle vorbe străine se întâmpină în limba Română; dără nu sunt și *forte multe* după cum dechiară inamicii de ură, sēu acei-a. cari nu cunoscă affundă limba noastră. Limba Română după calitatea sa de astădi e pussă pre acellă-ași gradă cu limba Grēcă modernă, fiind și cēstă din urmă plină de vorbe nu Ellenice. Omulă dreptă, posedându ambele dialecte, caută să confirmă cea ce dică. Dialectulă Română e amestecată cu dicteri luate de la diferite națiuni, dimpreună cu cari se afla Românii în Tracia. Cu tôte aste uă jumătate e *Latinescă* precum ne spune pro-

fessorulă²⁵⁾ Tunmann, după Dicționarulă pre învățatului preotă Anastasiă Cavalliotu din Moscopole²⁶⁾ și după toți, câți cunoscă limba Latină și cea Română. Diferința e numai: că uă parte e curat Latină, cea-altă possede *urme Latine* și uă altă parte că este după limba Italiană, precum se vede din dicteri următoare: *optu meși, mieđa nopte, casa, ieu, nu'lă cunoscă, camiașă, fațit focu* etc. Dără professorulă Tunmann²⁷⁾ crede că aceste vorbe precum și câte-va alte suntă *Latine rurali*, așitate în provinciile ocupate de *coloni*. Atări vorbe în addevăr nu se întâmpină în limba classică a Romaniloră. Scurtă, cele mai multe dicteri suntă Latine, apoi Latine Provinciali; cele-alte multă mai puține suntă Grecesci. Despre addevărulă cuvânteloră melle se pôte încredința cine-va chiară din dicteri armătorie:

ROMANE.

farina,
albu,

LATINE.

farina.
albus.

²⁵⁾ Despre Ginț. Oriint. p. 338—339.

²⁶⁾ Preotulă Anastasiă Cavalliotu publică memoratulă Dicționarulă Română în Veneția la anulă 1770, Cartea e în 8°, și coprinde pagine 104. Pentru cei, ce se ocupă cu Literatura Română în genere, se mai face cunoscută, că pre lungă alte lucrări despre dialectulă Română-Macedoniană e și Grammatica Professorulă Micaelă G. Boiagi, tipărită în Vienna la 1813.

Not. Trad.

²⁷⁾ Ginț. Oriint. p. 340.

ROMANE.

LATINE.

ursu,	ursus.
spuma,	spuma.
nepotu,	nepos.
sange,	sanguis.
'ntregu,	integer.
aeta,	aevum, aetas.
avdu,	audio.
acu,	acus.
munte,	mons.
punte,	pons.
fronte,	frons.
linte,	lens.
dinte,	dens.
minte,	mens.
mutu,	mutus.
tusse,	tussis.
portu,	porto.
cherra,	currus.
bou,	bos.
iërba,	herba.
laciù,	laqueus.
ferbu ²⁸⁾ ,	fervo.
adjutu,	adjuvo.
vicina,	vicinus.

²⁸⁾. În cartea originală aceste vorbe sunt cu litere *Latine*; în privința ortografiei numai s'a făcut uă mică scâmbare. Literele f, p. une-ori nu se pronunță curată.

ROMANE.

LATINE.

barba,	barba.
lingu.	lingo.
dulce,	dulcis.
porcu,	porcus.
mulière,	mulier.
scriũ,	scribo.
limba,	lingua.
umplu,	impleo.
pruna,	prunum.
arbore,	arbor.
arcu,	arcus.
lacrima,	lacryma.
cina,	coena.
daũ,	de.
siate,	sitis.
fóme,	fames.
rao,	ros.
septamana,	septimana.
anu	unus.
ginda,	gens.
vine,	venit.
affóra,	foras.
essu.	exeo.
sciu,	scio.
amaria,	mare.
morte,	mors.
scليفة,	sulphur.
fiamina,	foemina.

ROMANE.

LATINE.

cu-truburu,	turbidum.
firmintu,	fermento.
sóre,	sol.
đina,	dies.
filia,	filia.
sudóre,	sudor.
umbra,	umbra.
inima,	cor, forte ab anima.
ardu,	ardeo.
fumu,	fumus.
depunŭ,	depono.
cornu,	cornu.
céra,	cera.
capu,	caput.
ocliu,	oculus.
fačia,	facies.
ureelia,	auricula.
perliŭ,	pili.
surdu,	surdus.
sinu,	sinus.
cépa,	cepa.
unda,	unda.
malliu,	malleus.
asteptu,	expecto.
ariciu,	erinaceus.
alaudu,	laudo.
dormu,	dormio.
pulbere,	pulveres.

ROMANE.

LATINE.

carne,	caro.
piaptine,	pectem.
subțere,	subtile.
linu,	linum.
lau,	lavo.
lupu,	lupus.
facu,	facio.
intru,	intro.
parte,	pars.
musca,	musca.
medua,	medulla.
furiga,	formica.
messŭ,	mensis.
muci,	muci.
apa,	aqua.
unglie	ungues.
arrupu,	rumpo.
țerra,	terra.
arrapiŭ,	arripio.
uscatu,	exsiccatum.
noma,	nomen.
glieciŭ,	glacies.
patu.	patior.
virgira,	virgo.
martata,	maritata.
numta,	nuptiae.
sócra,	socrus.
socru,	socer.

ROMANE.

LATINE.

porumbu,	columba, forte a polumbe.
amaru,	amarus.
ossu,	os.
cósta,	costa.
pielia,	pellis.
splina,	splen.
palmunele,	pulmones.
macu,	manduco.
multu,	multum.
unflu,	inflo.
sorbu,	sorbeo.
sociu,	socius.
ferru,	ferrum.
dissicû,	disseco.
alliu,	allium.
cane,	canis.
seminu.	semino.
cruce,	crux.
asternu,	sterno.
apprópe,	prope.
frengo,	frango.
ólla,	olla.
locu,	locus.
cantecu,	canticum.
missale,	mensale.
caşiu,	caseus.
sanetate,	sanitas.
somnu,	somnus.

ROMANE.

LATINE.

ungu,	ungo.
luna,	luna.
stélla,	stellae.
adducu,	adduco.
sérpe,	serpens.
oste,	hostis.
staruteţû,	sternuto.
calcaniu,	calcaneus.
nelu,	annelus.
tuşine,	tilio.
iapa,	equa.
orđiû,	hordeum.
capestru,	capistrum.
burete,	boletus.
vulpe,	vulpes.
pulliu,	pullus.
corbu,	corvus.
natura,	natura.
planta,	planta.
luniina,	lumen.
grandine,	grando.
favru,	faber.
perdu,	perdo.
grossu,	grassus.
forfica,	forfex.
pescu,	piscis.
pane,	panis.
dispoliû,	dispolio.

ROMANE.

LATINE.

diagite,	digiti.
vintu,	ventus.
rațele,	radii.
fulgirare,	fulgurare.
adanca,	aduncum.
marginē,	marginēs.
puțiu,	puteus.
sufrancialle,	supercillia.
annu,	annus.
aieri,	heri.
nare.	nares, ium.
burricu,	umbillicus.
manica,	manica.
vinele,	venae.
beșica,	besica.
puricu,	pulex.
rugina,	rubigo.
ginere,	gener.
nora,	nurus.
veduș,	viduus.
'nsuratu,	uxoratus.

Ecce și câte-va alte diceri Romanesci:
anarga, voi, siponia, nica, scumpu, cice, fara,
scapu, spune, pulianu, afflu, nișioru, 'ngropu
lala, scandura, carghia, cini-va, drama, fiata,
trupu, agudescu, aramanu, 'nviasta, arrucu,
attumcia etc.

Osservare. Voi vine de la volo; scapu

de la *excipio*; *aramanu* de la *maneo*; *scandura* de la *scandula*; 'nviasta pare că vine de la *vesta* seŭ *non invenusta*, fiindu-că la în-sorații de currundă, femeia chiară cea mai urrită, se arrétă destullă de frumósă.

§ 17.

Vorbele străine și mai allessă Grecesci precumă: *amartie*, *assime*, *amome*, *axiu*, *aplo*, *vulla*, *gherachina*, *dafina*, *dochimi*, *icóna*, *irine*, *etimu*, *calamaru*, *casside*, *condiliu*, *cucuviao*, *levendu*, *lichóna*, *metru*, *nipiu*, *nomu*, *pappu*, *scutide*, *tuseche*, *cascu*, *horia*, *felisescu* etc. trecură în limbă din cauza relațiunilor noastre cu mai multe popóre²⁹). Și limba cea

²⁹). Vorbele ca *amone* de la *acmon*, *onis*; *vulla* de la *bulla*, *ae*; *icóna* de la *icon*, *onis*; *calamariu* de la *calamus* etc, nu suntă de înlăturat. În limba Română în genere și mai virtosă în dialectul Macedonianu se întempină uă mulțime de vorbe de origine Ellenică, dintre cari destulle suntă astăzi neusitate chiară de *poporul* Ellenic. Ecce puține directă esemplu: *plăcinta*, *frica*, *peripođi* [ciurapi] *prôspătu*, etc.

Pre lungă vorbele de mai susă, prin cari reposatulă Rozia arrétă că limba Română è în addevăr *Romană*, n'ar fi pôte de prissosă a pune sub vederea lectoriului încă câte-va vorbe usitate pre la Românii de dincolo de Dunăre: *pollecariu* [degetulă cellă mare] de la *pollex*, *icis*; *fice* [smochine] *ficus*, *i* (*ūs*); *agru* (*terra*) *ager*, *agri*; *cecere* (năută) *cicer*, *eris*; *auuă* (struguri) *uva*, *ae*; *pinu* (moliță) *pinus*, *i*; *pecurariu* (ciobană) *pecuarius*, *rii*; *néuă* (zăpadă) *nix*, *ivis*; *veștu* (postavă) *vestis*, *is*; *bóce* [glasă] *vox*, *cis*; *lângidă* (bolnavă) *languidus*, *a*, *um*; carne *macră* (slabă) *macer*, *cra*, *um*; *ospe*, *ospești* (mu-

mai curată își perde puciu câte puciu frumuseța, cându nu luăm a-minte conservarea ei. Unu lucru assemene tristă pășiră și Grecii de astăzi, vechii nostri vecini. Limba lor n'arū fi perdutū frumuseța sa, de s'arū fi interessatū a usita necontentitū curatele vorbe Ellenice în locū de cele străine și a lua în sémă conservarea cellorū bune. Neci Români n'arū fi pășilū uă attare nefericire, decă ei arū fi studiatū a înlătura vorbele străine și a se espreme câtū se pôte *Latinesce*. Fostū-a ôre cu puțință să se pôrtă altū-mintrelea

sașirū) hospes, itis; *bașiu* (sărutū) basium, basiare; *mas-curu* (bărbătescū) masculus, a, um; *feminū* [femeescū] feminus, a, um; *lucanicu* (cârnatū) lukanica, ae; *învescu* (îmbracū) investio, ire; *mulare* (catiră) mula, ae; *murū* (zidū) murus, i; *caprina* (lâna etc. de capră) caprinus, a, um; *vingiți* (două-deci) viginti; *cava* (gaură) cavus, i; *vomu* (versū) vomo, ere; *fievră* (friguri) febris, is; *curcubeta* (dovlécū) cucurbita, ae; *cusurinu* (rudă, vөрū) consobrinus, i; *avra* (ventu dulce) aura, ae; *lamia* (gherdapuri) lamiae, arum; *pecuni* (banī) pecunia, ae; *chelarīu* (dulapū; cămară) cellarium, ii; *lardia* (slanina) lardum, i; *cuculū* (glugă) cucullus, i; *cupiă* (multime, turmă) copia, ac; *mentuescū* (gândescū) de la mens, tis; *demandu*, are.. (a însărcina cu ceva etc.) demando, are; *crocu* (șofranū) crocus, i; *capisteria* (unū felū de copaiă, în care se frământă pânea) capisterium, ii; *serica* (unū felū de vestimentū) serica, ae; *nerca* (mamma vi-trigă) noverca, ac; *cătinu* (talerū, strachină) catinus, i; *șerra* (ferestreū) serra, ac..... Mă mărginesc la aste; mai târziu voi demonstra, că dialectul Român-Macedonianu de și *necultivatū*, totuși possede (lucru de mirare!) uă mulțime de vorbe, care de care mai frumoșe.

Not. Trad.

și să înveță limba latină, aflându-se între popore de diferite origini și sub jugul amarū allū Turcilor? Nu sciū verī-unū lucru mai folositorū pentru lămurirea limbei, affară de studiul limbei Latine; 'lū recomandū asșiă dără consăngenilorū mei.

§ 18.

Viu acumū la scopulū meu principale, la cercetarea addevăratei origini a Românilorū. Domnu Tunmann crede că Români suntū strănepoții Tracilorū cellorū vechi, dără amestecați cu mai multe popore. Partea antēia acestei opiniuni voiū înțellege asșiă: Români suntū strănepoții Tracilorū mai multū din punctulū de vedere allū *locuinței*, de câtū de allū *săngelui*. Căci I-iū neci-unū istoricū n'a notatū cumū că Români aū fostū verī-uă-dată numiți *Traci*; II-le limba Română era neauđită în Tracia, înaintea asședărei colonielorū Romane; III-le professoriulū Tunmann însuși scie pré bine că limba noastră possede *pucine* vorbe Tracice sēu Getice. La partea cea-altă însă a părerii selle „dără amestecați cu mai multe popore“ me suppunū, ca la uă opiniune fundată, după cumū s'a vedutū mai susū (§ 14).

Români suntū strănepoții Romanilorū veniți în Tracia. S'a arretatū că Tracia deveni

provincia Romană în Țările împăratului Claudiu și că se asședară accollo colonie Romane; că limba noastră   Latină și că înflorise pre la finitul  seclului all  VI-le în Tracia, adică după asședarea colonielor  Romane.  n fine chiaru moravurile Rom nilor  m rturesc  în favórea *originii Romane*.

Fiind -că istoriografii s nt  *font nele* Istoriei și că partea aceea a Istoriei merit  mai mult  încredere, care   fundat  pre marturiile direpte și addeverate alle istoriografilor, de c t  cea basată pre consecinți trasse din  re-cări împregiurări; de aceea voi  adduce a-minte c  i-va dintre di șii spre întărirea cuv ntelor  melle. Cinam , între cei-alți scriitori ai Bizantidei, crede că Românii s nt  *coloni Romani*³⁰⁾. Am arr ttat  după mai mulți istorici, cum  că s'au adduss  în Tracia coloni și militari Romani. Calcocondil  dice că Românii (ell  'i numesce Vlachi) nu numai limba Romanilor  de și corrupt , vorbesc  d r  încă și moravurile și purtările lor  imit ³¹⁾.  st  scriitori  voesce să arréttă, mi se pare, că originea n str    Roman . Și mai curat  se espreme Basil , arhiepiscopul  Zagoriei, în epistola sa c tr  Papa Innocenti  all  III-le pre la anul  1204; Românii, dice ell , se

³⁰⁾ Cart. S. pag. 152, Edit. Paris.

³¹⁾ Cart. B. pag. 40—41.

trag  de sânge Roman ³²⁾. Innocenti  însuși scriind  Regel  Ioann  (frate și successorii all  fundatoriului Imperiului Rom n   n Tracia) dice, că *ell  dinpreună cu suppusii sei se tragă de la Romani*³³⁾. Apoi și Regele Ioann  se espreme asșii într'   epistolă a sa c tr  Innocenti : „Noi Calo-Ioann ³⁴⁾ Regele Rom nilor  și all  Bulgarilor , mul  nim  cellui a tot  putinte, că ne a adduss  a mi te s ngele și patria, de la care descindem  etc.³⁵⁾” Pre lungă aste, preotul  Diocel  se espreme în modul  următoriu: „... Bulgarii suppuser  Macedonia  nr g , appoi tot  p m ntul  Latinilor ; ce ti pre attunci se numia *Romani*,  r  ast  i Mavrovlahi, cu alte vorbe, Negri-Latin ³⁶⁾.” Acc st   nsemnare se va considera p te ca    probă de origi-

³²⁾ Act. Innocent. III. pag. 31, Num. 67, successori de sânge Roman  etc.

³³⁾ Calo-Ioann , Domaul  Rom nilor  și all  Bulgarilor .....   spre folosul  tău în acc st  vie   și în cea eternă pentru m ntuirea ta, ca să fii și în fapte *Roman *, după cum  e ti de sânge; și poporul  țerei telle, care dice c  se trage de la Romani, se cuvine, a urma dogmatele b sericeii Romane.

³⁴⁾ Calo-Ioann  adică: Ioann  cell  Bun . Ioann  c p t   st  epitet  nu numai ca Principe, ci și ca cre tin  ortodoxă.  n Țările acc stui Rege fu fundat  Craiova asșii numit  după numele său, precum  și b serica s ntului Demetri , cunoscut  sub numele de B n sa.

Not. Trad.

³⁵⁾ Act. Innocent. III. p. și num. 66.

³⁶⁾ Pag. 288.

nea Românilor de dincoci de Dunăre; însă să se allătură cu cele ce espun la paragraful 21. In fine și cele următoare sunt de luat a minte: „.... Cu toate aste ei ne-
 econtenitu se numia Romani; pre de uă parte, fiindu-că simția că în vinele lor curge sânge Romanu; pre de alta, fiindu-că după cunoscutul mandat allu împăratului Caracalla, *toți* locuitorii imperiului Romanu fură numiți *Romani*, precumu: Tracii etc.³⁷⁾.” Credă că aceste marturie sunt destulle spre a se îndreptința fiă-care, cum că Românii sunt strănepoții Romanilor. Fiind-că însă Tracii cei vechi au viuat în armonia cu coloni Romanii și au învățat în pueinu timp (§ 8) limba Romană, de aceea se cuvine a crede că aceste doue popore s'au unită prin sânge și prin urmare a dice, că Românii sunt asemenea de sânge Tracicu. Eu nu pociu nega accesu lucru, căci possibile pare unirea lor. Cu toate aste însă, *prima* și *principale* origine e de la *Romani*.

§ 19.

Unii credendă că opiniunile sus espusse (§ 18) sunt false, studiă a demonstra că ginteia Romană nu e de origine Latină, ci A-

³⁷⁾. Ioan. Crist. Engel. Despre espedițiunile lui Traianu în Dun. etc. pag. 283.

siatică. Assiă după ei, Românii nu sunt altăceva, de cătă Bulgari, seu cellu pueinu că sunt veniți în Europa dimpreună cu cești din urmă. Fôrte învederat, pare, că vorbesce despre aceste Rubriciu, care dice că *suntă vecini cu Bascirii*; éccă ce mai dice: In timpul accellu-a se oppusseră Vlachii, Bulgarii și Vandalii; fiindu-că acei Bulgari sunt veniți din Bulgaria-Mare, ca și cei ce se afflă spre Dunăre apprope de Constantinopole și Pasatiria, numiți Ilac seu Vlac³⁸⁾.” Din aste cuvinte nu esse ce-va de contrariu opiniunii nostre, fiindu-că și Pecenegii, terminându resbellul lor cu Rusșii și Grecii, trecură în Asia și se dusseră spre Bascirii. Rubriciu asiă déră dice numai (după cum osservă și Tunmann) că asemenea și Bulgarii era apprope de Constantinopole și că împăcați fiind cu Românii, fusseră numiți mai de multe-ori *Vlachii*; aști-a sunt veniți din Bulgaria-Mare. Alții susțin, că Românii sunt *strănepoții Bulgariloră*. Ină neci-unu scriitoriu vechiu, neci-unu contimpuranu seu vicinu, ca să dică asiă de dinșii, n'a făcutu accéstă erróre; din contră, fiă-care osservă diferența accestor două popore. Și appoi de era asiă, cauta ca uă mare parte din limba Romană să fiă asemenea cu limba Bulgarilor; cea ce nu es-

³⁸⁾. Cronica. XXIII pag. 48.

sistă, după cum se poate înțelege și din dicționalele Române, espuse mai sus. În limba Română se află în addevărul ico și collò câte-va vorbe Bulgare, dără acceste s'adoptară mai târziu în Moesia, adică unde Românii locuia împreună cu Bulgarii. În fine, cea ce este invederatū fôrte, è că scâmbarea reciprocă a numelui între Români și Bulgari se întâmplă pre la anulul 1186 din cauza coalițiunii ce essista attunci între acceste două popore.

§ 20.

Se cuvine poate a responde și celorlora, ce facă următoarele propozițiuni: I-iă „... că cuvintele alle lui Innocentiū, Cinamū, Dioclū și altorū-a n'assicură altū-ceva, de câtū că Românii încă din timpul Romanilor locuia din-coci și dincollo de Dunăre.“

Acceste se potă dice pentru Cinamū și Calcocondilū, cari nu vorbescū pré lămuritū despre originea Romanilor; fără să arréttă însă verī-uă origine differită. Pre cândū accesți scriitori dicū, că essistă uă mare assemnare între Români și Romani, mi se pare, că noi n'avemū direptū de a nega consăngenitatea lorū. Cătū pentru Innocentiū și regele Ioannū, ei se espreună fôrte curatū în epistolele lorū, dicundū: că suntū uniți prin sânge.

II-le. „... Românii nu suntū de origine

Romană, fiindū-că tôte dicționalele limbei lorū nu suntū Latine, sēu derivate din limba Latină, sēu cellū pucinū prin analisea lorū să putemū afla rădēcina Latină.“

Cine cunnosce câtă putere se poate da unei limbe prin unirea unui poporū, accellū-a va recunnosce usșiorū, că accéstă propozițiune è fără judicată.

III-le „... Românii, ca strănepoți, ce dicū, că suntū, ai Romanilor, arū fi avutū dicționalele limbei Latine, fiă și stricate: cea ce nu essistă. Ei, sēu le strică și mai multu, sēu le lapedă cu totulū.“

În țerrile, unde se află locuitori de diferite origini, accollo se poate vedé mai totū-de-una influința reciprocă assupra unei limbe. În attare stare aflându-se, ei suntū constrânși a înlătura vorbe din limba lorū și a adopta străine, sēu a le scâmba, spre a puté lămuri mai bine cugetările lorū. Dără uă assemene împregiurare nu se poate lua neci-uă-dată ca uă armă în contra originii unui poporū. Unde Românii era uniți cu mai pucine ginți străine, accollo și limba remasse mai Latină. În Gopișta s. e. și în giurulū patriei melle Ptolemaide se audū în vorbire mai multe dicționale Latine, de câtū în alte părți. Assiă cumū dicū, acceste nu însămnă ce-va în contra originii. Ungurii de astăzi s. e. suntū fără

înduoință strănepoți ai Maghiarilor, de și de multe-ori nu se audă pretutindine accelleași vorbe.

IV-le. Unii, în fine, dicu și aste: „...Românii, ca strănepoți ai Tracilor, de origine Romană, căuta să aibă multe semne, prin cari să putemă recunnosce usșioru aceea origine; cu alte cuvênte, să vedemă printre ei, ômeni luminați și appoi unû gustû și uă ardóre adde vërată pentru arti și sciințe.”

Tôtă propozițiunea è fără temeiû; căci instrucțiunea nu pôte fi ereditariă, neci se pôte comunica prin natură, după cumû è ignoranța. Zelulû pentru instrucțiune și arte se însuffleșce și se stimulă prin *exemple*. Gustulû pentru învățătură essistă, dëră remâne sterile, din cauza pedicelorû, ce întêpină. In secțiunea finale voiû vorbi și despre capacitatea Românilorû. Destulle s'au ãissû, mi se pare, spre a demonstra, că suntemû de sânge Romanû.

§ 21.

Scopulă meû nu è ca să vorbescû aici despre Românii din Transilvania și România; dëră nu pociû să n'adducû a minte cellû pu-einû scurtû, că aceeași Români suntû frați cu noi; lucru, ce se vede curatû și din numele lorû, (căci și dinșii se numescû Români) și

din limba lorû, care è una și aceeași cu a noastră, affară de câte-va vorbe Slovenice; se întellegu însă unii cu alții mai totû de-una. Professoriulû Tunmann dice curatû, că aceeași Români suntû frați ai noștri. Gepcariû³⁹⁾ vorbesce despre ei în modulû următorii: Românii din Bulgaria sêu Moesia suntû străbunî ai Românilorû din Dacia Traiană. Georgiû Șin-cai numesce pre toți Românii *Daco-Romani*⁴⁰⁾; dice, că fôrmedă aceeași ginte toți, cei din Dacia Traiană, Moesia, Albania, Macedonia etc. Assiã dëră noi nu putemă face între ei neci- uă distincțiune.

SECȚIUNEA III.

Despre resbellele Românilorû.

§ 22.

După ce amû respunsû cellorû, ce se oppunû a recunnosce originea noastră cea *Romană*, propunêndû celle cuviinciôse; bine è să trecemû acumû la altû ceva: să espunemû câte-va fapte Române istorice, necesarie spre a bine cunnosce starea lorû cea

³⁹⁾ Istor. Mar. Princip. Transilvan. pag. 7.

⁴⁰⁾ Daco-Rom. Dialect. Cătră lectoriû prol. pag. 3: gintii, care vorbesce aceeași limbă coruptă a Romanilorû, 'mî place, a'i da uă numire comună de *Daco-Romani*.

vechiă. Voiu adduce a minte numai faptele și împregiurările cele principale pentru împlinirea scopului meu. În addevăr uă espunere întinsă aru fi cu totul de prissosă aici, fiinducă toate se află scrise cu îndestulare în Istoria Bizantidei, adică în Istoricii: Niceta Coniatu, Georgiū Acropolitu, Ioannū Cantacuzenū, Anna Comnena, Zonara etc.

§ 23.

Românii la începutu, ca veri-care ginte, era unū poporū micū și neînsemnatū; petrecea uă vieță de nomadi pre munți; gimea sub jugulū împărașilor Bizanșilui și neci-uă faptă demnă nu era cunoscută. Mai târziu, Românii se înmulțescū, capetă avuție și puteri și în urmă cuprindū provinciile d'împregiurū. Ca păstori, deveniră foarte avuți. Deprindendū tinerimea la venatū, ei produsseră militari animoși și înaintară asșia de multū, în cātū împăratulū Andronicū cellū Vechiū fusse constrânsū de frică, a depărta mare parte de Români în Asia-Mică. Cu multū argintū mai târziu au pututū rescumpăra dreptulū de a se întorce în patria lorū.

Dintre Români, cei mai faimoși fură locuitorii muntelui Emū. Ei împliniră asemenea și faptele cele mai demne, liberându-se de sub dominarea împărașilor Bizanșini. Ecce

pucine cuvēnte despre libertatea lorū, după Niceta Coniatu, carele cunoscea de aproape toate faptele, precumū și după Georgiū Acropolitu. Pre la anulū 1186 împărașulū Isaaciu Angelū voindū a lua de sociă pre fiia lui Bela, regelui Ungariei și a face prepărările cuviincioase pentru numtă, îngreună cetățile din giurulū Anchialului cu dări foarte mari. Români dimpreună cu locuitorii muntelui Emū întirritându-se de aceste mesure, declarară rescōla lorū în contra imperiului Bizanșinū. Capii accēstei miscări suntū frații Asanū ⁴¹⁾ și Petru. Unindu-se și cu Bulgarii, accesii doui liberatori fură allessi de regi ai Românilorū. Asanū însă e fundatoriulū gubernului Românū.

§ 25.

După complecta lorū rescōlă, Românii luândū armele în mână, se revērsară prin sate și cetăți; intrară în cetatea Preslava și o ruinară amarū, luândū în servitudine uă mulțime de omeni. De aci Asanū trecu la vicinii Sciutii, luă mulți dintre ei și se întorse în Moe-

⁴¹⁾. E probabil, că numele Asanū e acellū-ași cu Samuelū după cumū se vede din epistola regelui Ioannū către Innocențiu alū III-lé; în accēstă nu se află scrisū numele Asanū, ci Samuelū; ecce cumū dice: (dintre regii cei vechi, unu e Samuelū și cellū-altū Petru.—Actel. Innocent. III-lé Num. 68.

sia, fără să întâmpină cea mai mică pedică. Asanul fiind unit și cu Bulgarii înspăimânta pre Greci și amarul i persecuta. Împăratul Isaaciul Angelul trimise atunci în contra lui pre unchiul său Ioannu Sebastocratoriul, carele în addevăr dedese mai de multe ori probe de un suflet mare. Dără nu trecu mult, și împăratul 'lu scose din demnitatea, ce ocupa, ca pre un suspectu al tronu-lui său; în locul lui trimise pre Ioannu Cantacuzenul, principe mândru și cutedătoriul. Accetă-a auzind, că Români se retragă spre munți, credă că frica e cauza retragerii lor; deci liniștit și asedă oștirea pre câmpia. Români cădend preste ei noptea, i sfărâmară. Cantacuzenul perdă pre urmă și remassul oștirea selle, cercând a străbatte prin oștirea Românilor.

§ 26.

Cătră anul 1188 însuși împăratul Isaaciul se sculă cu 2000 de militari și veni pênă la Taurocomea, aproape de Adrianopole. Între aste, împăratul aude, că Români mergă înainte cu de pradările lor; deci plecă îndată noptea, îndreptându-se spre Berria prin Basterne. Români vedându-l, se ducă asupra lui pre neasceptate și i sfărâmă mai totă oștirea. După accetă nefericire, Isaaciul se duse

la Adrianopole, cu scopul a pleca pre urmă de acolo pentru Triadița, ca se mai încercă a supune pre Români, dără asprimea iernei nulă lăssă spre ași implini scopul. Cătră anul 1189 plecă de nou în addevăr în contra lor; desfătările însă 'lu împedică de a stărui pentru accetă expedițiune.

§ 27.

Români din și în și devenia mai puternici. Uniți și cu Români, ei devastară cu totul provinciile Grecilor. Isaaciul aflând de faptele lor, se prepară îndată cu uă oște numerosă și se îndreptă spre muntele Emu. Temându-se însă de Sciuli, se întorse înapoi prin strimtorile muntelui, unde oștirea sa fu nemicită de Români, ascunși și întăriți între amândouă părțile strimtorii. După aceste victorie, Români devastară Anchialul, supusseră cetatea Varna, ruinară mai totă cetatea Triadița, depărtară mai toți locuitorii din Stumptul și prinseră mulți oameni din Nisa. Dără pre urmă fură și ei învinși rău de Isaaciul, pre lungă riul Morava. Accetă faptă 'lu îmbărbătă asia de mult, în cât în dată ce ajunse la Filippopole după finitul resbelului, a demândat a se prepara fără întârziare uă armată navale și a se trimite în contra Românilor sub direcțiunea fratelui său

Constantinū Angelū. Accesŭ-a prin cunnoscințele selle strategice mărgini și împucină bărbăția lui Asanū. Mai pre urmă, după ce s'a înălțat la demnitatea de Cesare, pentru faptele selle celle mari, și'și a perdut luma ochilorū în Nisa, între Adrieanopole și Filipopole, aū început Romānii ărași a merge înainte; mai virtosū după ce s'a trāmissū în contra lorū unū unchiū allū împăratului, a nume Teodosiū Castamonitu, carele nu putea înspira neci-nă frică Romānilorū.

§ 28.

După mórtea lui Isăaciū, întemplată la anulū 1195, Constantinopolea n'a avut neci-nă liniște. Successoriulū tronulū Alessiū Angelū făcu în addevărū multe spre a adduce pacea între Romāni și Greci; dără, nu voidū a se suscrie la celle propusse de Regele Asanū, tóte fură în desertū. Împăratulū atunci se vėdu constrānsū a da ordinī pentru nemicierea planurilorū, preparate de Romāni și a trāmitte pre ginerele sėu Isăaciū Sebastocratoriū cu oșlire în contra lorū spre a adduce ore-cari pedice la necontentitele lorū incursiuni assupra Serrelorū și altorū cetăți. Regele Asanū la tóte aste nu se turbura; ellū nu sufferia să ascultă neci pre ómenii sėi, cari 'i spunea de înfricoșatele preparări împără-

tesei; cu scopū mai multū a'lū face a se prepara mai bine și a lua a minte mesurile necesarie pentru resbellū. Pucina diligință, ce arrēta împăratulū, făcu pre Asanū a'și întinde mai multū puterea sa. Sebastocratoriulū Ioannū, principe fricosū, fără să cercetėdă numărulū și puterea Romānilorū, plecă îndată assupra lorū. În accellū resbellū, după ce 'și a perdut mai tótă óstea, cădu și dīnsulū în mânele Romānilorū.

§ 29.

După pucinū regele Asanū muri, uccissū furesce de unū bărbatū a nume Ivancu, lāsându în loculū sėu pre fratele Petru. Mórtea lui Asanū intristă asșiā de multū pre consāngeniū sėi, în cātū toți jurară a'și resbuna. Ivancu coprinđendū Turnavulū, uā cetate fórte întărită a muntelui Emū, cerea cu rugăciune ajjutoriū de la Împăratulū Alessiū, đicundu'i, că ă timpū favorable pentru complecta subjugare a Moesiei. Împăratulū 'lū ascultă în addevărū; ajjungundū însă apprópe de marginile Moesiei și adducundu'și a minte de espedițiunile nefelositórie de mai 'nainte, se întorse inapoi. Asșiā Ivancu vėđendū nepunța sea de a se appera în contra regelui Petru, 'i se suppuse pre ascunsū.

§ 30.

Gubernul Român trecu de la Petru la alllă treilă frate Ioannū, pre care unii numescū Ioanniciū, érá alți Calo Ioannu. Fapta cea mai însemnată în ȕillele acestuī fu învingerea Cesarului Balduinū cātră anulū 1205; adică, după ce Balduinū afflasse de unirea Grecilorū cu Romāniī. Pentru āstū lucru, Balduinū 'lū înspăimēnta cu încursiuni înfricoșate. Ioannū demāndă atunci, ca toți Grecii să se întorcă de unde au fostū trāmissi și să plēcă pre ascunsū. Grecii îndemnară la rescōlă multe cetăți din Macedonia, dintre cari câte-va fură resubjugate de Balduinū. Cu tōte aste Grecii coprinȕendū Adrianopolea. se băttură de multe-orī cu óstea lui Balduinū, adducenduī multă stricăciune. Regele Ioannū trāmisse āntēiași dată la câmpulū óstei Cesarului căți-va Sciuți, cari s'au întorsū inapoi, fiindū respinși; mai trāmisse pre urmă alți, cari sciură a întirrita asșiā de multū óstirea, în cātū să o facă aī persecuta pēnă spre părțile, unde se affla cei-alți. Balduinū perdu atunci uă multimo de ómeni; érá dīnsulū prinȕendu-se, fu condussū la Turnavū. După acceste și alte mai multe fapte însemnate, Ioannū addormi cātră anulū 1207.

§ 31.

Allū patrulē rege Românū fu nepotulū lui Ioannū, asșiā numitulū Florila sēu Borila. Acestū-a împērăți pucinū timpū. Fiulū lui Asanū, întorcundu-se, după mórte, unchiului sēu Ioannū, din Sciuția, unde se affla în servitudine ca prinsū în resbellū, 'i scósse ochiū și'lū detronă.

§ 32,

În ȕillele regelui Ioannū-Asanū multe transformări se făcură în *Romānia-Mare*, asșiā numită, după Niceta Coniatu, partea cea mai muntōsă a Tessaliei, care 'și avea propriulū sēu Domnitoriū. Teodorū Commenū, Despotulū Epirului, cālândū învoirea făcută cu Ioannū-Asanū, băttu pre viciniī Bulgari și uni uă mare parte din Tessalia cu țerra, gubernată de dīnsu. Acestū faptū a constrānsū regele aī declara resbellū și a'lū nemici cu totulū. Regele Ioannū-Asanū prin politica sa ajjunse a supune nu numai cetățile Adrianopole, Bolere, Sere, Pelagonia, Prilepū, ci āncă și Romānia-Mare, după captura despotului Teodorū. Cātră anulū 1234 regele Ioannū-Asanū mārītă pre fīia sa Elena cu Teodorū, fiulū împēratalui Ioannū Duca și luă și dīnsulū de sociă pre Irene, fīia despotu-

lui Teodoru; aceste făcură pre Regele a da libertatea despotului. Cestă din urmă trămisse în Italia pre fratele său; de unde întorcându-se, se dusse pre mare în România-Mare, coprinse cetățile Larissa, Platamona etc. și plecă lăssându în locul său ca successoriu pre nepotul său Micaelū.

§ 33.

Cătră anulū 1241 murindū regele Ioannū-Asanū advenī la tronū Callimanū, allū cincilē rege Romānū. A espune aici tōte faptele, tractatele etc, câte se făcură în Țările accestui rege, Ț a mō depărta de scopulū meū; adducū a minte numai pre scurtū: în ce modū regatulū Romānū a recunoscutū domnia Turcilorū.

Despotulū Micaelū, cărui tatălū său Teodorū lăssasse succesiunea cetăților Larissa, Platamona etc, întări ca domnitoriu în România-Mare pre fiulū său Ioannū. Nu trecu multū însă și veniră gințile din Nicea și o coprinsera. În Țările domniei a fiului Despotului Ioannū veniră Catalanii și ruinară mai tōtă Tessalia. Cătră anulū 1318 murindū Ioannū, Ținutulū de sub domnia sa se împărți: uă parte fu ocupată de Catalanī, alta de Andronicū cellū vechiū și remassulū trecu la alți. Mai târziu Andronicū uni România-Mare cu

Imperiulū Bizantinū Ioannū Cantacuzenū o mai subjugă pre urmă și pusse pre unchiulū său Angelū ca domnitoriu. După aste, trecu sub domnia Despotului Etoliei Niceforū și în fine spre anulū 1312 parte din Tessalia se suppone de Amuratū Gazi; părțile meridionale însă sub domnitorii Cerneilorū Ținura pēnă la anulū 1394, pēnă cândū veni Beiazitū și pusse terminū la domnia lorū.

SECȚIUNEA IV-a.

Despre capacitatea Romānilorū.

§ 34.

Suntū Țmenī, cari nu sciū, ce Ț omulū în genere; și cu tōte aste, judică și se espemă cu răpeȚeciune despre cestiunile celle mai înalte, relative la omū, ca despre unū lucru pre ordinariū. După altari Țmenī *semi-docti*, noi Romānii, dimpreună cu fraȚii nostri din Transilvania și România ne aflămū în gradulū cellū din urmă allū capacităȚii. Spre a arȚetta, cumū că accei Țmenī nu vorbescū cu temeiū, mē rogū a mi se iȚerta a face analiza următorii.

Omulū, făptura cea mai perfectă a Creatoriului, se compune din *suffletū* și *corpū*; amindouē suntū admirabili pentru funcȚiunile lorū

celle diverse și armonice. Differitele puteri ale sufletului 'și-aū propriile lorū organe în mēduā; cândū organulū nu se află în bună stare, sēu cândū ē atinsū de verī-uā lāngore, atunci ellū nu pōte manifesta proprietatea sa în perfecțiune. De aci urmēdă variele stări a ósselorū capulū, adică varietatea formei, mărimiti, aduncimi sēu înflături capulū sēu craniulū; și de aci vine varietatea, ce vedemū între ómeni, relativū la înfăcioșarea puterilorū sufletesci. Materia mēduei, din timpulū formării omulū, 'și face energia sa în óssele craniulū, analogū cu calitatea sa; cea ce face a fi multe varietăți în intrulū capulū. Cretinii, cărorū nu numai starea capulū, ci și a trupulū întregū ē neregulatā, suntū ómeni fără neci-uā capacitate; la ei d'abia se vede uā schinteiā de judicatā.

§ 35.

Omulū nasce neputinciosū și fără cunoscințe; n'adduce ellū altū-ceva în lume, de câtū uā putere analogā pentru desvoltarea materielorū dintr'insulū, unde se află înfășurate. Appoi după cumū cresce corpulū pucinu câte pucinu, asșiā se desvoltă și puterile sufletulū. Singurū sēu prin alți, omulū devine cu timpulū capabile; 'și capētā cele necesare și folositorie; descóperā arți și sci-

ințe și le cultivă; ajutā pre neputincioși. Scurtū, omulū se desvoltă, se formēdā. Cultura nu ē innāscutā omulū; ea se capētā prin puterile sufletulū.

§ 36.

Totū omulū simte, că se află într'insulū înfăcioșări și idee diverse; că unele 'i facū plăcere, altele 'lū suppērā; că essistā în fine uā înclinare cătrā lucrurile plăcute și uā urrā cătrā cele suppērătorie. Deci tre' puteri principali are sufletulū: *sensibilitatea*, *voința* și *rațiunea*, care ē basea cellorū-alte, fiindū-că înainte de ea, nu ē cu puțință a se produce verī-uā altā energiā sufletescā. După dinsa, urmēdā cele-alte puteri ale sufletulū, dērā în diferite moduri, după făptura omulū (§ 34, 35). *Essemple*: Darulū de a imita lucruri mari nu ē ecale la toți ómenii. Facilitatea ce aū uni de a înșella, nu se vede la alții neci-de-cumū. Suntū ginți, cari au uā minunată aptitudine pentru musică; și ginți, la cari accēstū darū ē cu totulū nevēdūtū. Superbia nu caracterēdā pre toți ecalū. Tóte gințile potū avē ómeni de geniū; toți ómenii însă nu potū fi mândri pentru accēstā calitate etc. Accēstā desvoltare multiforme a puterilorū sufletesci provine din multe cauze. Unii asși-curā, că climatele aū uā mare influință. Dērā

starea înfloritoare a artelor—frumose și a științelor în Atene, slinsă astă-đi cu totul și ignoranța locuitorilor Elladei⁴²⁾ atestă, că influința climatelor assupra puterilor suffletești nu è asșiă de mare, după cum se crede de comunu.

§ 37.

Educațiunea, guvernul și religiunea contribuiesc mult la formarea caracterului. Multu differesc în addevăr și în viață și în purtări locuitorii, crescuți într'ua cetate, de aceea din sate. Comparându omenii, cari viuédă sub un guvern despoticu, cu aceea-a, cari se află într'ua țerră cu legi și moravuri bune, vedem, că unii sunt curat barbari, pre când cei-alți posedu multe semne de bună creștere. Liberă pre ignoranții de jugul barbarismului și vei vedé, că ei se voru despoia pucină câte pucină de ignoranța lor și voru deveni omeni cu înalte simțiménte. Aceste însă presupunú voința și înclinarea, după cum s'a đissu mai susu.

§ 38.

Omenii, după multiformea dezvoltare a

puterilor suffletești. se împartu în trei classi principali: în classea I-ia sunt pusi aceea-a, cari arréttă uă înclinare, uă aptitudine pentru un singur lucru; ei posedu aceea putere suffletescă în perfecțiune, pre cându cele-alte nu sunt energice. Attari omeni se află în toate gițiile; asșiă s. e. unii arréttă uă aptitudine admirabile pentru Istoriă, neputénd face un passu înainte în Matematică seu în Poetică. În classea II-a se află câți se ocupă cu successu cu differite lucruri. În toate ăllele vedem în addevăr mulți omeni să se ocupă totu-de-uă-dată cu differite științe: cu Medicina, s. e. cu Jurisprudența, cu Poetica și cu Retică. Câți omeni însă cu dreptu cuvântu se potú mândri, că posedu ecalu bine toate aceste științe diverse? Accellu-a, care vorbesce mai multe limbe, caută să marturéseă, decă è omu veridicu, că nu le cunoște pre toate asemenea bine. Classea III-a coprinde pre aceea-a, cari au puterile suffletești cu uă inecale aptitudine; ăști lassă la uă parte lucrurile, pentru care sunt făcuți din natură și se ocupă cu cele, ce ceru uă mai pucină diligență. Attari omeni îmbrăciséđă uă meseriă seu de voința lor, seu de necesitate, seu imitându pre alți. De multe ori părerea, ce au despre un lucru, le face a se ocupa cu accellu lucru, credéndu, că

⁴²⁾. Lectoriul și va adduce a minte, că autoriul vorbesce aici despre starea poporului Elladei din ăllele selle; astă-đi accellu popor prosperă și înaintéđă forte. Not. Trad.

urmându-l, voru fi în stare a căpeta mai multu folosu și uă reputațiune mai mare.

§ 39.

Să vedemū accumū ce argumentū putemū trage din celle mai susū spusse pentru allū nostru scopū. Romāniī și frațiī lorū de dincōci de Dunāre suntu considerați ca ómenī, ce nu suntu bunī de nemicū. Mare ē nedireptatea în addevērū accellorū-a, cari tratédă așșiā de rău pre Romāniī: nā națiune, care a avutū nu numai în vechime, ci și în ȕillele nōstre are dareaverī și relāciuni cu atāte ginți însemnate. Sā ȕicemū cā Romāniī suntu fōrte înaintați, nu putemū, căci nu ē addevērātū Bārbațiī însă, cari sciū *ce ē omulū* și cunnoscū bine și ginteā Romānā, o considerā ca de clasa III-a, după cumū s'a arrēttatū în paragrafulū de mai susū; adicū cā ginteā Romānā în genere possede destullā intelligință, dērā nu pōte înainta cumū se cuvine, fiindū-cā, parte ē constrānsā a'si ascunde darurile naturali; alta nu are meȕilōcele necesarie spre a le desvolta. Linisteā și meȕilōcele suntu de neap-pēratā necesitate pentru înaintarea unei ginți. Aceste lipsirā de la Romāni. Înaintea des-potismului Otomanū, ei se affla în necontenite resbelle. Cādēndū appoi sub jugulū Turcilorū, *ce liniste putea sā aibā el, pre cāndū alte*

ginți înainte fōrte lunate cādusserā în ignoranța cea mai profundā? Cu tōte aste, chiarū în aceea epocā plină de turburări, Romāniī dederā și daū necontenitū probe de mare intelligință⁴³⁾.

§ 40.

Romāniī precumū și frațiī lorū de sub amarulū jugū Otomanū possedū atāte sciințe

⁴³⁾. Ecēc cumū ne judica annīi trecuți *Pandora*, fōiā literariā, ce appare și astāȕi în Capitala Elladei. Traducē aici întregū articolulū sēu, creȕēndū, cā unū attare articolū nu pōte fi fără interessū. Not. Trad.

Romāni. — Romāne.

Cāndū ȕicemū astāȕi în Atena *Romānā* sēu *Vlachā*, întelegemū mai totū-de-una accelle *metcore*, cari din timpū în timpū apparū pre orizontele Elladei de spre Mēȕā-nōpte și ar-runcā preste framosulū sēu pāmēntū plōia de aurū a câmpie-lorū Danubiane. Și noi uitāmū, cā fōrte appōpe de noi, în Attica însăși, precumū și în multe alte ȕinuturi Ellenice se affla și alte *Romāne*, a cărorū ginte formēȕā uā parte însemnatā între locuitorī accellorū ȕinuturi și meritā sub mai multe pun-turi de vedere atentiunea nōstrā. *Pandora* se decide astāȕi a face direptate accesorū Romāne de aceeași ȕerrā cu noi, cari de și nū jōcā *polca* și nū pōrtā veștimēte Parisiane; cu tōte aste, elle nu suntu mai pucīnū consāngene cu accelle dō-mne omonime *civilisate*; și ca nu cumū-va sā se suppēra ces-te din urmă, adaugēmū îndatā, cā originea și unorū-a și al-torū-a ē gloriōsā; addevērulū ē cā ea este pucintellū înfūsu-ralū de negura Istoriei, dērā cine nu scie, cā genealogiele celle mai faimōse aū unū începutū întunecosū și nelāmuritū și cā tocmai pentru āstū-a li se cuvine unū mai mare respectū?

În addevērū, Romāniī respēdiți astāȕi atātū în Elladea Europeā, cālū și Liberā, nu suntu altū-ceva, de cātū coloni ve-

și arți, câte și vecinii lor Greci, dimpreună cu cari înveță ici și collo sub professori, buni a face numai câți-va sillogismi; ascultă filosofia, însă cea coruptă, a lui Aristotelu și

niși din România propriu zisă de pre lungă Istru, după cum se vede nu numai din numirea lor comună, dără încă și din numirea de *Megalo-Vlachii*, ce pōrtă Românii din giurul Pindului, numire, ce adduce a minte pre România cea mare de pre lungă Istru. Comparându figura, statura și caracteriul vedem și mai bine, cum că aceste gîni compun un singur popor. Celu pucinu asși ne assicură și osservatori cei mai încreduți.

Acceste popore 'și tragî originea de la Daci cei vechi, cari era de origine Tracică, cūsurî cu cea Ellenică, după cum se spun etnologii și locuia încă din vechime în ripa cea stingă a Istrului. De la Daci vine numele de *Dacia*, ce Romanii dederă unei țerre, multu mai întinse de cātu România și Moldova de astăzi; căci coprindea pre lungă aste și partea Ungariei de spre Sud-Ost, precum și Transilvania. Dacii, după ce s'au luptat eroice pentru independința lor sub regele lor Decebalu, se vădură constrânși a se supune împărașilor Romani. Dără pre la anul 270 împăratul Aurelianu fu îndatorat a părăsi domni Daciei și a revoca legiunile selle la ripa meridionale a Istrului. Multe colonie Romane însă remaseră în Dacia, în care s'au reversat mai pre urmă diverse și numeroase popore barbare: Huni, Gepidi, Goți, Maghiari și mai vițos Slavi. Din amestecătura Dacilor, a Romanilor și a celorlți străini s'a formatu nașunea modernă a Românilor, care pare că păstrădă ore-cari remassuri de la Tracii cei vechi și în limbă urme de limbele celle vechie Tracice.

Mai târziu, după cum au trecut Istrul mai multe colonie Slave și s'au asședat spre partea meridionale a acelu riu, întindendu-se pucinu câte pucinu pēnă la Peloponnesu, asși făcără și multe colonie Romane; în cātu partea cea muntosă a Tessaliei fu numită *Romania-Mare* (*Megale-Vlachia*) cātră seculul alu XIII-lē, după cum spune Niceta. Eără cāndu alimul dintre Constantin, despotu fiind încă alu Peloponnesulu, se sculă și plecă din peninsula cu scopu a reedifica

înevță neconținut limba Ellenică. Unu assemene studiū și vanitatea Grecilor făcū pre Romani a se lassa de limba și de litteratura lor. Multă pedică însă addusse și înlătura-

unu statū mare în Grecia meridionale, află țerra întregă dimpregiurulu Pindului coprinsă de Romani. Aceste colonie Romane nu s'au mărginit la uă simplă coprindere a țerre; dără de și n'au putut a se înălța la uă autonomiă politică, pare însă ca fortuna lor fu strimtu legată cu cea a Bulgarilor, a căror regat, întinsu pēnă în Peloponnesu fu resturnat în secele X și XI de doi eroi ai imperiulu Bizantinū a nume Timisc și Basiliu alu II-lē. Cāndu Bulgarii mai târziu, pre la finitul seculu alu XII-lē 'și recăpētară autonomia, doi Romani numi Asan și Petru fuseră capii și autorii acellui nou și terribil statū.

Se ȝice că Românii, cari locnesc astăzi în Elladea. Tessalia, Epiru și Macedonia se însummēdă 600,000. Suntu omeni corpulini și robuști, cu per negru sēu castaniu, cu fisiognomiă intelligintă de și une-ori ascusă și nu prē grațiosă. Acești Romani ca și cei de dincolo de Istru pōrtă semne de originea lor cea diversă: în addevăr pre cāndu vedem printre ei fisiognomie frumoșe și addevărat Romane sēu Ellenice stature elegante, întēpinăm totu-de-uă-dată și multe corpuri ordinare, purtāndu tipul cellu străinu alu Slavilor; Iceru ce făcu pōte a se da unor dintre ei supranumirea ridiculă de *Cuțovlachii*. Românii suntu în genere prudinți, învețați la muncă, economi, naturali, ospitalieri și de multe ori arrētă perseveranța pismatōsă a Slavilor. Mulți dintre ei se ocupă cu meseria păstorilor; alți facu negoț și nu pucini călătorind prin Russia, Austria, Alessandria etc. și au format stări asși de mari, în cātu putem ȝice, că înaintea lor, tesaurii cei renumiți ai României Classice suntu tocmai ca cășutele din strata Ermaică înaintea palășilor împărețesci.

Femeele Romane au un tip mai multu grossu de cātu elegante; suntu însă de multe-ori bine făcute și tote se disting pentru corpulința lor cea înfloritoră. Trăsăurele figurai lor nu suntu subțiri ca cele de pre figurele Ellenice, dără și ochii lor nu suntu fără de focu, fiind une-ori ca și pe-

rea litterelorū Latine. Frații nostri din România au posedatū litterele Latine pēnă la anulū 1439; și că din cauza Metropolitului de pre atunci allū Moldo-Romaniei, care se sub-insemnasse în sentința Sinodului Florentinū, s'au înlăturatū litterele Latine și s'au adoptatū celle Slovenice de cătră successoriulū său Teoclistū, carele făcū și pre principele Alessandru a fi de părerea sa. Fiindū litterele Latine āstū-modū neiertate, unii din Romāniū nostri, desvoltāndu-se fură constrānși a

rolū lorū, albastri. Romānele suntū fōrte muncitōrie și mai allesū se distingū prin moravuri bune și oneste, sufferindū cu stāruiņă de multe-orī căllătoriele celle lunge în străinătate a bărbaților lorū.

Limba acestorū coloni Romāni s'a scāmbatū și s'a stricatū cu atātū mai multū, cu cātū ei se află între diverse popōre străine și suntū constrānși din copillăria a învăța limba Albanesă, Slavică, Turcescă și înainte de tōte pre cea Ellenică. Despre acestū dialectū corruptū essistă unū dictionariū de 1070 vorbe publicatū în Veneția la anulū 1770 de preotulū A. Cavalliotu din Moscopole și retipăritū de Germanulū Tunmann în scriptura sa despre popōrele Oriintelū. Dēră acestū dialectū fără induoiņă se va stinge cu totul. Influiņă neînvinsă a Ellenismului a suppusū mai de multū și accēstă ginte, care după ce a căpētātū celle mai multe virtuți a caracteriului Ellenicū, amōrea pentru muncă, înfrēnarea și continiņă și mai allesū aceea admirabile îndemānare industriale, ce lipsescū în Metropolea lorū; după ce de atâte secle s'a învățatū a considera pre Ellenī ca frați, ammetecāndū și în limba lorū pre cea Ellenică, va perde de sicurū preste puciu și celle din urmă remassuri a unei originī străine și va vorbi aceea curatū limbă Ellenică, ce singurā are dreptū imprescriptibile de a se auzi sub unū ceriū asiā de frumosū și într'ua fērră plinā de memorie.

adopta litterele Ellenice, ca vicine ce le era și a serie limba Romānă cu accēste littere. Limba Romānă fu scrissă cu littere Ellenice mai allesū în ȕillele preotului Romānū Anastasiū Cavalliotu. În tipografia din Moscopole⁴⁴), cetate locuită numai de Romāni, s'au tipăritū multe cărți cu accelle littere. Dēră n'a trecutū multū și s'a vēdūtū că litterele Ellenice nu suntū făcute spre a putē arretta tōte vorbele dialectului Romānū, și au începutū de atunci a'și communica tōte ideele lor în limba Neo-grēcă. Dare-arū Dumneȕeū să se desființēȕă accēstă necessitate și Romāni să reȕea pentru limba lorū propriele lorū littere Latine său cellū puciu pre celle Slovenice, lucru ce va contribui multū la curățirea limbei lorū de vorbele străine.

⁴⁴). Accēstă tipografiă (lucru destulū de însemnatū pentru aceea epocă) fu fundatā de unū ieromonacū a nume Gregoriū Constantinide. Anevoia astăȕi se potū afla cărți tipărite accollo. Moscopolea său Voscopolea era odinōră uā cetate mare și avutā; possēdea uā scōlă bună numită *Academiă* și era consideratā ca Capitala Romānilorū Macedoniani. În ȕillele nōstre nu ē însemnatū. După amara destrucțiune a cetăȕii, mai toȕi locuitorii au părăsitū-o înspăimēntați și s'au asședatū în diferite locuri; uā mare parte trecu în părȕile Austriei. Din Moscopole suntū erudiȕii clerici: Constantinū Ieromonaculū; T. A. Cavalliotu; Danielū etc. Cestū din urmă ē autoriulū unui dictionariū Grecū-Modernū, *Romānū* din Moesia, Bulgarū și Albanesū, tipăritū în Vienna la 1802. Moscopolianū assemene ē și renumitulū Barōnū Sina etc.

§ 41.

Capacitatea și înțelegința Românilor pentru totu ce atinge buna creștere, cultura în genere și filantropia a strălucit mai allessu de cându uă mare parte din ei s'a mutat de accollò și s'a asședat în țerre bine guvernate și liniștite. În addevăr Românii asședați în attari țerre au devenit omeni onorabili forte, avuți și capabili pentru lucruri însemnate. Mulți dintre ei s'au înălțat în clasele de nobili ai Ungariei și adducū ne-
 contenitū prin capacitatea lorū mare folosū la aceea țerră. Meseria lorū cea principale è negoțul. Singuri sēu împreună cu străini au fundatū societăți commerciali însemnate în mai multe cetăți. În Ungaria, Sassonia și potū dice în totă Germania nu essistă verī-uă cetate commerciale, în care să nu fiă negoțatori Români do prima classe. Afară de aste, mulți se ocupă cu studiul limbelor frumoșe și îmbrăcișcă mai allessu în Germania diferite sciințe și arti precumū: Teologia. Medicina. Jurisprudința etc. cu unū successū demnū de admirațiune. Eccă câți-va Români cunoscuți accollò pentru învățatura lorū: Dionisiū Mantuca din Castoria, Ioannū Caiceū, Constantinū Nectariū Tarpu, Ambrosiū și Procopiū Pamperi, bărbați cu cunnoscințe întinse în limba

Ellenică, Latină și Italiană, filosofi și teologi; Demetriū Pamperi și Constantinū Zupanu, amîndoi medici și filosofi; appoi Demetriū Nicolau Darvari etc. Se vede asșià dēră că Românilorū nu le lipsesce înțelegință și daruri naturali, ci liniștea și meșilócele ca să pótă străluci și în Turcia prin învățatură și civilitate.

Biblioteca Centrală
 Regională Craiova

